

АНДРЕЙ ЯНКУЛОВ, старши правен експерт, Антикорупционен фонд

ХИМЕРАТА НА БЪЛГАРСКИЯ ЗАКОНОТВОРЕЦ – създаване на механизъм за ефективно разследване на главния прокурор

В добре известното си решение по делото „Колеви срещу България“ от 2009 г. Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) констатира нарушение на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКЗПЧОС) при провеждането на разследването на убийството на прокурора от Върховна касационна прокуратура (ВКП) Николай Колев през 2002 г., а именно че **въпросното разследване не отговаря на стандарта за ефективност, тъй като българският главен прокурор е практически невъзможно да бъде разследван независимо.**

Очевидните проблеми пред гарантиране на такова разследване са свързани от една страна с **ексклузивното правомощие на прокуратурата единствено тя да решава кой, кога, за какво и дали въобще да бъде привлечен към наказателна отговорност за извършено престъпление от общ характер** (т.е. такова, за наказването на извършителя на което отговорна е държавата) и **това й решение да не подлежи на никакъв външен контрол**, и от друга – с **пирамидалната й структура, на върха на която стои именно главният прокурор**. Отделно от това, **главният прокурор в българската обществена действителност се позиционира като много силна фигура** вследствие и на допълнителни фактори.

След десетгодишна липса на каквито и да е действия по изпълнение на решението на ЕСПЧ и едногодишно протакане на предходни идеи, през декември 2020 г. **по бързата законодателна писта тръгна законопроект** от депутати от управляващото мнозинство (скоростно вече приет на първо четене), който си е поставил за цел да приключи с този източник на постоянни критики от различни международни организации към страната ни. Проектът предвижда създаване на специална фигура - „прокурор по разследването срещу главния прокурор“, който ще се номинира от Прокурорската колегия на Висшия съдебен съвет, но ще бъде избран от Пленума, и през седемгодишния си мандат ще работи единствено по предварителни проверки и разследвания срещу главния прокурор. Проектът предвижда още разследването да се извършва еднолично от специалния прокурор, а произнасянията му да не подлежат на вътрешноинстанционен контрол.

Особено странно изглежда бързането за приемане на този последен проект на фона на изпратеното до българските власти становище от 15.12.2020 г. на ръководителя на Дирекцията по правата на човека към Съвета на Европа, в което се съдържа оценката, че предвидените с проекта нововъведения изглеждат недостатъчни да изпълнят изискванията за независимост на разследванията срещу главния прокурор и други приближени до него високопоставени длъжностни лица, в частност прокурори. А не бива да се забравя декларираната многократно от министър-председателя готовност България да се съобрази с всички европейски препоръки по темата.

Предвидената с проекта фигура на специален прокурор, разследващ главния, **не отговаря на критериите за независимост**, защото:

- 1) и след конституционната реформа на ВСС през 2015 г. главният прокурор безспорно притежава осезаемо влияние в органа, който ще номинира/ избира въпросната фигура;
- 2) по същата причина главният прокурор ще може да влияе не само върху избора, но и върху освобождаването на този, който ще бъде призван да го разследва, защото и това решение ще бъде на ниво ПК или Пленум на ВСС;

- 3) главният прокурор ще може да оказва влияние върху кариерата на този, който ще го разследва;
- 4) главният прокурор няма да има формалната власт да контролира инстанционно конкретните процесуални актове в изпълнение на обвинителната функция на прокурора, който го разследва, но решението да не бъде разследван/наказателно преследван главният прокурор ще остане заключено в рамките на прокурорската институция, а по проекта в настоящия му вид – дори в ръцете само на специалния прокурор.

Създаването на работеща концепция за ефективно наказателно разследване на главния прокурор минава през жертване на „свещената крава“ на наказателното правосъдие у нас – прокурорския монопол върху функцията по наказателно преследване. Необходимо е първо достигане до идеята за преодоляване на този монопол чрез конкретни възможности за външен процедурен контрол от съда върху това как се упражнява или не се упражнява обвинителната функция. Това пък от своя страна автоматично ще ни доведе до разбирането, че и разследването срещу главния прокурор/ висшите ръководители в прокуратурата не трябва непременно да бъде надзиравано от друг прокурор, респективно и обвинението да бъде повдигано от него.

Всъщност обаче истинският проблем е в нежеланието на политическото статукво за преосмисляне на концепцията за монопол върху обвинителната функция, защото чрез него лесно само от една-единствена институция (и то с един началник) се контролира възможността наказателната репресия да се стовари с цялата си тежест върху едни, респективно това да бъде спестено на други.

При възприемане на предложената с настоящия анализ концепция, прокуратурата няма да ръководи разследването срещу главния/ други високопоставени прокурори, нито ще взема крайното решение за окончателната му съдба. За целта удачно би било сформирането на *ad hoc* орган от например трима избрани на случаен принцип за всеки отделен случай апелативни, върховни и/или конституционни действащи и/или пенсионирани съдии, а самото разследване ще се провежда от разследващи органи от системата на МВР или други органи на изпълнителната власт.

По предложения начин съществува реален шанс за получаване на следните резултати, които настоящият проект категорично не постига:

- **независимост на провеждащите/ ръководещите разследването и решаващите въпроса за повдигане на обвинението;**
- **професионализъм на провеждащите/ ръководещите разследването и решаващите въпроса за повдигане на обвинението** – един от основните практически недостатъци на проекта с единствения прокурор, компетентен да разследва главния, се явява обстоятелството, че абсолютно всичко около това разследване, а вероятно и ако се налага предварителна проверка, ще се върши фактически от този сам човек, който ще съчетава и оперативен работник, и разследващ орган, и прокурор, което крие много естествени рискове за качеството на работата и залага непреодолими трудности от практическо естество;
- **изключване на възможността един-единствен човек да решава всички въпроси, касаещи евентуалното наказателно преследване на главния прокурор, което може да се превърне алтернативно или в средство за покриване на всяко престъпление, или в средство за разправа чрез изнамиране на престъпление, където го няма;**
- **елиминирание на поредното създаване на нова скъпо струваща номенклатура въпреки наличието на достатъчен ресурс в системата да се занимае с проблема.**